

George Orwell: Farma zvířat: poznámky k interpretaci

Na Orwellově *Farmě zvířat* je zajímavé už načasování. Knížka, naplněná výstižnou alegorickou kritikou sovětského komunismu, vyšla v roce, kdy skončila Druhá světová válka a kdy popularita komunismu jako politického směru prudce rostla jednak proto, že antikomunistická pravice byla shledána zodpovědnou za Světovou hospodářskou krizi, a tedy také za následující světový válečný konflikt, jednak proto, že podceňovaný komunistický Sovětský svaz vedený diktátorem Stalinem se výrazně podílel na porážce fašistických států, jež válku rozpoutaly.

Farma zvířat je rozměrná moderní politická bajka a Orwell nás nenechává na pochybách, že v ní chce být adresný. Snadno identifikujeme reálné předlohy Majora, Napoleona a Kuliše, poučený britský čtenář by ovšem jistě dokázal dosadit skutečná jména také u lidí zvnějšku (tedy ze Západu), kteří v zájmu svých kšeftů pomáhali prasečí diktaturu udržovat.

Jako základní téma knihy Orwell aktualizuje odvěký paradox každé revoluce: když je odstraněn surový kapitán i se svými důstojníky, jak loď popluje, když řadoví lodníci neznají pravidla navigace? V Orwellově domovině je toto téma spojováno – i v umělecké tvorbě – např. s proslulým příběhem vzpoury na lodi *Bounty* v 18. století. Farma zvířat ovšem propojuje takové téma revolty s realitou 20. století. Jones byl tupý vykořisťovatel jako mnoho velkopodnikatelů té doby. Sedmero porevolučních příkázání zvířecí farmy ovšem odkazuje jak na třídní boj proti takovým poměrům (*Každý, kdo chodí po dvou nohách, je nepřítel*), tak i na absurditu nového režimu, který svou neschopnost nahrazuje novým despotismem (*Všechna zvířata jsou si rovna, ale některá jsou si rovnější*). Kulišovy zvířecí schůze-rady stejně jako upachtěné budování větrného mlýna jsou paralelou těžkopádného byrokratického řízení ekonomiky, z níž byla odstraněna svobodná invence i soutěživost. Jones byl tyran, ale totalitní režim nastolený prasaty žádá od zvířat víc než on: myšlenkovou jednotu založenou na uvědomělém přijetí jediné ideologie. Privilegovaná pozice prasat odpovídá působení všemocného aparátu jediné vládnoucí politické strany, potlačení vzpoury slepic nebo likvidace udřeného hřebce Boxera jsou zase paralelou personálních čistek a politických soudních procesů.

Během četby zjišťujeme, že Orwell se od klasického žánru bajky vědomě odchyluje. Především se zdržuje jakéhokoli vysvětlujícího autorského komentáře (zatímco bajka zpravidla obsahuje explicitní mravní naučení). Zaujímá pozici co nejbližší pohledu obyčejných, „řadových“ zvířat, zprvu vstřícně přitakávajících vznikající nové tyranii (*Obecně bylo uznáno, aby prasata, evidentně chytřejší než ostatní zvířata, rozhodovala o všech politických otázkách farmy*), což mu umožňuje zprostředkovat čtenáři jak naivitu davu, tak plíživost, s níž je totalitní režim upevňován. Na rozdíl od mnohých bajek je Farma zvířat zřetelně satirická a nemá ani žádnou kladnou postavu, která by zde přinášela katarzi příběhu. Ovšem zatímco např. u Gogola takový jev dýchá pesimismem, zdá se, že Orwell zaujímá postoj opačný. Ukazuje, že totalitní diktatura stojí pouze na lži, a že je tedy velmi chatrnou stavbou, v níž není místo pro skutečného spasitele.

Závěr Farmy zvířat je aktuální dnes stejně jako v Orwellově době. Jestliže tehdy – ve 30. letech – velkopodnikatelští verbální odpůrci totalitarismu čile s diktátory obchodovali, aby posílili svoje i jejich zisky, nyní je situace podobná: propagandistická dehumanizace národů s autoritativními vládami slouží pro ohlupování obyčejných lidí, zatímco skuteční vládcové si mastí kapsy. Neboť zájem na ovládnutí obyvatelstva spojuje držitele moci bez ohledu na panující politický režim.